

Mr. sc. Almira BEĆIROVIĆ

RAD ZAVODA NA ISTRAŽIVAČKO-IZDAVAČKOM PROJEKTU SREBRENICA DO 2014. GODINE

Sažetak:

U ovom radu se govori o višegodišnjim aktivnostima Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona iz Tuzle na širem području Srebrenice, odnosno bosanskom srednjem Podrinju. Radi se o obimnim i sistematskim istraživanjima naslijeđa u najširem smislu riječi navedenog područja. Rezultati istraživanja su sumirani kroz različita izdanja, prije svega Edicija monumenta Srebrenica, Zbornike naučnih skupova i časopis Baština sjeveroistočne Bosne. Većinu navedenih je izdao Zavod. Kroz istraživanja i posebne radove su obuhvaćena različita naselja i različite vrste naslijeđa šire okoline Srebrenice od strane uposlenika Zavoda i njegovih spoljnih saradnika. Osnovne podatke o navedenom ukratko dajemo u sljedećem pregledu.

Ključne riječi: *Srebrenica, bosansko srednje Podrinje, Zavod, naslijeđe, istraživanja, izdanja, Monumenta Srebrenica, Baština sjeveroistočne Bosne*

Uvod

U prošlosti je o Srebrenici napisano dosta radova, ali i pored toga kulturna i politička historija Srebrenice, kao i njene okoline još uvijek nije u potpunosti istražena i dorečena. Mnogi naučni radovi, prije svega iz političke historije Srebrenice, pisani su pod uticajem nacionalnih velikodržavnih ideologija te kao takvi daju iskrivljenu sliku o Srebrenici i njezinom političko-pravnom i kulturnom položaju. Neke teme, posebno one iz novije historije Srebrenice nisu naučno elaborirane, te se nameće kao neophodna naučna potreba istražiti ih i publicirati.¹

Srebrenica, ne samo kao geografski, već prije svega kao društveno-historijski i kulturno-civilizacijski pojam, danas je općepoznati planetarni simbol. Srebrenica je bila i Zaštićena zona Ujedinjenih nacija u kojoj je 1995. godine počinjen nezapamćeni zločin genocida.

¹ A. Dozić, E. Mutapčić, R. Djedović, „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“, Knjiga 1, Srebrenica kroz minula stoljeća, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla – Srebrenica, 2012, str. 8.

U narednom tekstu dat je pregled aktivnosti Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona na istraživanju Srebrenice i njene šire okoline u periodu 2010. – 2014. godina.

Početak istraživanja i izdanja 2010/2011. godine

Prve istraživačke aktivnosti o Srebrenici i njenoj okolini, a koje sprovede uposlenici i spoljni saradnici Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, javljaju se tokom 2010. i 2011. godine.

U prvom broju Zavodovog časopisa za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe pod nazivom *Baština Sjeveroistočne Bosne*, prof. dr. Adib Dozić objavio je rad na temu *Dozići iz Srebrenice*.² U radu autor daje dosta podataka o Dozićima, poznatoj srebreničkoj alimskoj porodici koja je ostavila značajan trag u razvoju Srebrenice. Ubrzo se i uposlenik Zavoda mr. sc. Rusmir Djedović pridružuje istraživanjima naslijeđa Srebrenice i okoline i rezultate svojih istraživanja iznosi u radu pod nazivom *Vakufi u gradu Srebrenici od 15. do 20. stoljeća*. U radu je autor istakao činjenicu da je grad Srebrenica još od srednjeg vijeka središte bosanskog srednjeg Podrinja. Stoga su i vakufi ostavili vidan trag u razvoju grada od osmanskog perioda pa sve do 20. stoljeća. Autor konstatuje da institucija vakufa, a naročito njihov uticaj na urbani razvoj Srebrenice nije do sada detaljnije istraživana. Ovim radom autor je istražio i ukazao na osnovne karakteristike svih do sada poznatih vakufa grada Srebrenice tokom osmanske uprave te ukazao na ulogu i značaj istih u urbanom razvoju grada Srebrenice u proteklih 500 godina, kada je postojalo preko dvadeset vakufa u gradu, različitog sadržaja: vjerskog, prosvjetnog, ekonomskog, javnog i dr.³

Na naučnom simpoziju *Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove*, koji je održan 26. novembra 2011. godine u organizaciji JU Arheološki muzej „Rimski Municipium“ Skelani u Srebrenici, među izlagačima učešće su uzeli i uposlenici i saradnici JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona.

Uposlenici Zavoda Rusmir Djedović i Senad Begović, na ovom naučnom skupu predstavili su zajedničko istraživanje pod naslovom *Urbani razvoj grada Srebrenice u osmanskom periodu sa osvrtom na ulogu vakufa*.⁴ Autori izlaganja su ukazali na

² Adib Dozić, *Dozići iz Srebrenice*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 1 (2008), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2010, str. 81-95.

³ Rusmir Djedović, *Vakufi u gradu Srebrenici od 15. do 20. stoljeća*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 3 (2010), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2011, str. 42-55.

⁴ Rusmir Djedović, Senad Begović, *Urbani razvoj grada Srebrenice u osmanskom periodu sa osvrtom na ulogu vakufa*, Zborniku radova „Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove“ sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012, str. 204-219.

činjenicu da naselje Srebrenica ima veoma dug i složen urbani razvoj i kroz svoju dugu povijest, od srednjeg vijeka pa do danas, predstavljalo je veoma važno političko, ekonomsko i strateško središte Podrinja. Nažalost, urbani razvoj Srebrenice nije detaljnije istraživao, naročito kada je upitanju osmanski period. U ovom radu autori su sistematski istražili osnovne faze urbano-geografskog razvoja grada Srebrenice u osmanskom periodu, tj. od sredine 15. pa do kraja 19. stoljeća, koje su posljedica određenih historijskih okolnosti. Autori rada su konstatovali da je grad Srebrenica krajem osmanskog perioda u svojoj urbano-geografskoj strukturi imao preko deset teritorijalno-prostornih elemenata, a koji su produkt dotadašnjeg historijskog i urbanog razvoja. Te teritorijalno-prostorne elemente činili su: dvije utvrde, čaršija, desetak mahala i veći javni prostori. Također, u radu autori su ukazali na značaj i važnost vakufa u urbanom razvoju grada Srebrenice, zadnjih nekoliksto stoljeća. Prema riječima autora u Srebrenici je postojalo više od dvadeset vakufa koji su obuhvatali različite urbane sadržaje: škole, javna zemljišta, džamije, stambene objekte i sl.⁵

Predsjednik Upravnog odbora Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, doc. dr. Edin Mutapčić, na skupu je predstavio rad na temu *Upravno-pravni položaj Srebrenice u srednjem vijeku*.⁶

Prof. dr. Adib Đozić, saradnik Zavoda na skupu je izložio temu *Srebreničke džamije i imamska familija Đozić*.⁷

Zajedničkim radom na temu *Nekropole stećaka na području opštine Srebrenica i mogućnost njihove valorizacije u turizmu*, predstavili su se Sead Jahić, prof. iz Turističke organizacije Srebrenica i Senad Đozić, prof. iz Muzeja u Srebrenici.⁸

Istraživanja i izdanja tokom 2012. godine

Značajan dio daljnjih istraživanja bilo je usmjereno na urbani razvoj grada Srebrenice, pojedinih njenih mahala, familija, džamija. Kao plod dvogodišnjeg istraživanja Srebrenice i njene okoline, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-

⁵ Almira Bećirović, *Naučni skup Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove*, Prikaz, Baština sjeveroistočne Bosne broj 4 (2011), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2012, str. 271-273.

⁶ Edin Mutapčić, *Upravno-pravni položaj Srebrenice u srednjem vijeku*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012, str. 176-197.

⁷ Adib Đozić, *Srebreničke džamije i imamska familija Đozić*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012, str. 146-165.

⁸ Sead Jahić, Senad Jahić, *Nekropole stećaka na području opštine Srebrenica i mogućnost njihove valorizacije u turizmu*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012, str. 86-97.

historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona i njegovih stručnih saradnika, otpočeo je sa realizacijom opsežnog projekta čiji je krajnji cilj bilo pokretanje i kontinuirano izlaženje naučne edicije pod nazivom *Monumenta Srebrenica*. Ova edicija iz različitih naučnih aspekata: historijskih, socioloških, antropoloških, etnoloških, demografskih i dr. govori o Srebrenici i njenoj okolini, odnosno o njenoj bogatoj historiji i društvenom naslijeđu, o genocidu, njegovim uzrocima, posljedicama i poukama. A sve s ciljem spoznaje istine kao jednog od bitnih preduslova suživota, tolerancije i demokratije.

Redakcioni odbor za pripremu edicije čine istaknuti intelektualci, istraživači, javni i kulturni radnici: prof. dr. Sadik Ahmetović, predsjednik; prof. dr. Adib Đozić; Ćamil Duraković, prof. (načelnik opštine Srebrenica); prof. dr. Izudin Hasanović; prof. dr. Edin Mutapčić; prof. dr. Muhamed Mehmedović; doc. dr. Dževad Mahmutović; prof. dr. Alija Suljić; mr. Ramiz Salkić; Edina Mujić, prof.; Azir Osmanović, prof.; doc. dr. sc. Senada Nezirović; doc. dr. Sabahudin Smajić; mr. sc. Sead Jahić; Senad Đozić, prof.; izvršni sekretar mr. sc. Rusmir Djedović i tehnički sekretar Munisa Kovačević, prof. (oboje iz Zavoda).

Edicija monumenta Srebrenica se objavljuje u posebnim knjigama u redovnom jednogodišnjem intervalu u tiražu od 500 primjeraka, na oko 400 stranica. Također, poseban značaj edicije je i u tome što je cijeli tekst dvojezičan, odnosno napisan je na bosanskom i engleskom jeziku, što je od posebnog značaja za upoznavanje ne samo domaćih, nego i stranih čitatelja sa njenim sadržajem.⁹

Tokom 2012. godine objavljena je *Knjiga 1, Edicije „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“, Srebrenica kroz minula stoljeća* autora: A. Đozića, E. Mutapčića, R. Djedovića. Pored predgovora i uvoda, Knjiga 1 sastoji se od tekstova koji daju osnovni pregled kulturno-historijskog razvoja Srebrenice, te priloga i dokumenata koji govore o razvoju Srebrenice i genocidu koji se dogodio u njoj krajem 20. stoljeća. U istoj se nalazi osam radova eminentnih stručnjaka, objavljenih na 398 stranica.

Prva knjiga edicije je promovisana i predstavljena javnosti povodom 11. jula i dana obilježavanja genocida u Srebrenici. Knjiga 1. počinje radom dr. sc. Edina Mutapčića *Upravno-pravni položaj Srebrenice u srednjem vijeku*. Autor ovog rada obrazlaže organizacionu strukturu bosanske srednjovjekovne zemlje Podrinja te mjesto i ulogu oblasti Osat kao sastavnog dijela navedene zemlje.

U radu prof. dr. sc. Adiba Đozića, *Gradske džamije Srebrenice*, ukazano je na značaj srebreničkih džamija na ukupnu društveno-historijsku, kulturno-civilizacijsku i odgojno-obrazovnu sadržajnost Srebrenice. Na kraju ovog razmatranja ukazano je da su u proteklom ratu uništeni svi objekti islamske kulture i duhovnosti na ovom

⁹ Projekat edicije *Monumenta Srebrenica*, arhiva JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2012.

prostoru. Nažalost, do danas je obnovljeno osam džamija, Islamski centar i četiri džamije se obnavljaju, dok ostale čekaju obnovu.

U autorskom radu *Urbani razvoj Srebrenice od srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća*, mr. sc. Rusmir Djedović navodi da je grad Srebrenica imao veoma dug i složen urbani razvoj te da je kroz svoju dugu povijest, počev od antičkog perioda pa sve do danas, predstavljao značajno političko, ekonomsko, strateško i urbano središte Podrinja. U radu su sistematski istražene i objašnjene osnovne faze urbano-geografskog razvoja grada Srebrenice sa posebnim osvrtom na osmanski period, tj. od sredine 15. pa do kraja 19. stoljeća, koje su posljedica određenih historijskih okolnosti.

U autorskom radu prof. dr. sc. Adiba Đozića *Genocid u Srebrenici paradigma bosnacida* govori se o genocidu i stradanju Srebrenice kao paradigme pojma „bosnacida“. Srebrenica je bila i Zaštićena zona Ujedinjenih nacija, ali nažalost 1995. godine počinjen je nezapamćen zločin genocida.

Rad prof. dr. Envera Imamovića *Srebrenica i okolica u rimsko doba* govori o Srebrenici i njenoj okolini u rimsko doba. Mnogobrojni nalazi rimske kulture koji su pronađeni na području srednjeg Podrinja ukazuju na činjenicu da je ovaj dio Bosne bio veoma gusto naseljen, sa centrom u Domaviji, koja je kao značajan centar eksploatacije srebra, imala i rang kolonije.

Prilog Tatomira Vukanovića *Srebrenica u srednjem vijeku* predstavlja malu monografiju o Srebrenici u srednjem vijeku. U svom radu autor razmatra sva pitanja iz srednjovjekovne historije, sve probleme koji se odnose na etničku prošlost, kao i sva sociološka i ekonomska pitanja.

Rad mr. sc. Kemal Nurkić *Srebrenički defteri u Arhivu TK kao historijski izvori za utvrđivanje vlasničkih odnosa* ukazuje na značaj deftera kao važnih historijskih izvora za proučavanje bosanskohercegovačke historije u osmanskome periodu. U radu autor daje kratak pregled deftera i ukazuje na njihov značaj i važnost za historijsku nauku.

U trećem dijelu knjige data je na uvid široj javnosti presuda Radoslavu Krstiću, načelniku štaba Drinskog korpusa Vojske bosanskih Srba i komandantu Drinskog korpusa. Presudu je u svom radu predstavio dr. sc. Dževad Mahmutović pod nazivom *Presuda Radoslavu Krstiću za genocid u Srebrenici*.¹⁰

U petom broju Zavodovog časopisa Baština sjeveroistočne Bosne Elvir Selimović u radu *Prilog bibliografiji publikacija (monografija, svjedočanstva, sjećanja, ratnih dnevnika, zbornika dokumenata, pamfleta, optužnica i presuda) o Srebrenici u periodu 1992. - 1995., objavljenih u zemlji i inostranstvu od 1995. do 2011. godine*, daje svoje sumiranje podataka o publikacijama koje opserviraju događaje vezane za genocid u Srebrenici koji je počinjen 11. jula 1995. godine.

¹⁰ Almira Bećirović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga I, Srebrenica kroz minula stoljeća*, Prikaz, Baština sjeveroistočne Bosne broj 5, Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2013. str. 282-288.

Publikacije su objavljene na bosanskom, hrvatskom, srpskom i stranim jezicima u Bosni i Hercegovini i inostranstvu u periodu od 1995. do 2011. godine. Autor konstatuje da ovakav prilog bibliografiji o srebreničkom genocidu iako je nepotpun, predstavljati polazište za dalja istraživanja, ali i pisanje potpunije bibliografije o ovom događaju.¹¹

Istraživanja i izdanja tokom 2013. godine

Tokom 2013. godine Zavod je nastavio izdavački rad na projektu Srebrenica. U šestom broj časopisa za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, *Baština sjeveroistočne Bosne* objavljena su dva rada na navedenu tematiku. Radovi Elvira Selimovića pod nazivom: *Život u Srebrenici u periodu 1992. - 1995. godine* i Zijada Halilovića pod nazivom: *Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u naselju Bučje, općina Srebrenica*.

U radu Elvira Selimovića *Život u Srebrenici u periodu 1992. - 1995. godine* analiziran je život bošnjačkog (muslimanskog) stanovništva u okupiranoj enklavi Srebrenica u periodu 1992. - 1995. godina. U radu autor se oslanjao na lična sjećanja savremenika koja su zabilježena u toku ili neposredno nakon tog perioda, na fotografije, novinske članke, malobrojne materijalne ostatke, kao i saznanja koja je stekao kroz razgovore sa savremenikima događaja.¹²

Radom Zijada Halilovića *Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u naselju Bučje, općina Srebrenica* obuhvaćen je historijski okvir, tehničko i foto snimanje stećaka na lokalitetu Mramorje u naselje Bučje u općini Srebrenica. Analizom nadgrobnih spomenika na terenu autor je sistematski prikupio osnovne podatke o stećcima na ovom lokalitetu.¹³

Eminentni stručnjaci okupljeni oko Zavoda nastavili su detaljna dalja istraživanja Srebrenice i njene okoline tokom 2013. godine. Rezultat tih istraživanja je izdavanje *Knjige 2, edicije „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“, Srebrenica kroz minula stoljeća*. Knjiga 2 predstavlja nastavak projekta kojim se proučava historija i sadašnjost Srebrenice i njene okoline. Knjiga 2 izašla je na 315

¹¹ Elvir Selimović, *Prilog bibliografiji publikacija (monografija, svjedočanstva, sjećanja, ratnih dnevnika, zbornika dokumenata, pamfleta, optužnica i presuda) o Srebrenici u periodu (1992.-1995.), objavljenih u zemlji i inostranstvu od 1995. do 2011. godine*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 5 (2012), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2013., str. 143-156.

¹² Elvir Selimović, *Život u Srebrenici u periodu 1992-1995. godine*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014, str. 61-68.

¹³ Zijad Halilović, *Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u naselju Bučje, općina Srebrenica*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014, str. 149-156.

stranica, a tekst je također dvojezičan, odnosno napisan je na bosanskom i engleskom jeziku.

Knjiga 2, „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“, sadrži radove, priloge i dokumente sljedećih autora: dr. sc. Alija Suljić i drugi, Statističko-demografska obilježja kotara Srebrenica u vrijeme austrougarske okupacije; prof. dr. sc. Adib Đozić i mr. sc. Rusmir Djedović, Mahala Crvena Rijeka u Srebrenici krajem 19. stoljeća; Refik Bulić, Pitanje ekavsko-jekavske zamjene jata u govoru Bošnjaka Srebrenice; Juraj Kujundžić, Srednjovjekovne crkve u Srebrenici; dr. Bazilije Pandžić, Život i djelo Jurja Dragišića (o.1445 - 1520); dr. sc. Dževad Mahmutović i Mahir Mahmutović, Prva presuda za genocid u Evropi poslije Drugog svjetskog rata.¹⁴

U radu, dr. sc. Alija Suljić i drugi, *Statističko-demografska obilježja kotara Srebrenica u vrijeme austrougarske okupacije*, prezentovani su statističko-demografskih podaci područja kotara Srebrenica za vrijeme austrougarske okupacije (1878. – 1918). Rezultati istraživanja temelje se na službenim popisima stanovništva Bosne i Hercegovine u vrijeme austrougarske i to: 1879, 1885, 1895. i 1910. godine. Njihov značaj je višestruk jer su obuhvatili cjelokupno bosanskohercegovačko stanovništvo prema naseljenim mjestima i prema za taj period najvažnijm statističkim obilježjima: spol, dob, vjerska pripadnost, ekonomska struktura i dr.

U radu *Mahala Crvena Rijeka u Srebrenici krajem 19. stoljeća*, autora prof. dr. sc. Adiba Đozića i mr. sc. Rasmira Djedovića, predstavljene su osnovne historijske, geografske, genealoške, demografske, vlasničke i sociološke karakteristike mahale Crvena Rijeka. Mahala Crvena Rijeka jedna je od najstarijih mahala kasabe Srebrenice. Krajem osmanskog i početkom austorugarskog perioda ova mahala imala je brojne urbane sadržaje, kao što su stara džamija sa haremom, ostatke hamama, preko četrdeset privatnih stambenih kuća, od kojih i nekoliko reprezentativnih kuća – čardaklija u središnjem dijelu, vakufsku kuću, brojne pomoćne objekte, nekoliko vodenica, vodovod, česme, groblje uz džamiju, uređene sokake i dr. Krajem 19. stoljeća u mahali su živjele mnogobrojne starosjedilačke familije, gdje je svaka familija imala vlastitu kuću – Ahmetovići, Đozići, Klančevići, Pašići, Lučanin, Huseinagići, Turići, Mustafići, Omerovići, Muratovići, Hublići, Zildžići, Bakalovići i druge.

Rad Refika Bulića, *Pitanje ekavsko-jekavske zamjene jata u govoru Bošnjaka Srebrenice*, ima za cilj da prikaže da su neutemeljene pretpostavke o ekavskoj zamjeni glasa „jat“ u dugim slogovima u govoru Bošnjaka Srebrenice, tipa dete – djeca, koje su zabilježene u literaturi o bosanskohercegovačkim govorima. Poslije detaljne analize, autor smatra da se takve pretpostavke ne mogu prihvatiti kao pouzdane.

¹⁴ „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“, Knjiga 2, *Srebrenica kroz minula stoljeća*, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla - Srebrenica, 2013.

U Prilozima su predstavljena dva veoma važna naučna rada, kojima se potvrđuje činjenica da je Srebrenica svojim historijskim bićem podjednako kao i muslimanima, bosanskim kršćanima i pravoslavicima, pripadala i bosanskim franjevcima, iako ih danas u Srebrenici nema. To su radovi: Juraja Kujundžića, *Srednjovjekovne crkve u Srebrenici*, pruzeto iz Dobri pastir, god. XVII – XVIII, Sarajevo 1968. i dr. Bazilija Pandžića, *Život i djela Jurja Dragišića (o.1445-1520)*, preuzeto iz Dobri pastir, god. XXVI, svezak I-II, Sarajevo 1976.

Treći dio knjige predstavlja dokumentarni prilog *Prva presuda za genocid u Evropi poslije Drugog svjetskog rata*. Naime, radi se o radu dr. sc. Dževada Mahmutovića i Mahira Mahmutovića, koji prikazuje slučaj procesuiranja Nikole Jorgića zvanog Jorga – prvom osuđeniku za počinjen genocid u Evropi poslije završetka Drugog svjetskog rata.

Navedeni radovi drugu knjigu edicije pod nazivom „Monumenta Srebrenica“, čine vrijednim nastavkom edicije. Posebne čestitke pripadaju Javnoj Ustanovi Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona iz Tuzle i vrijednim prof. dr. sc. Adibu Đoziću i mr. sc. Rusmiru Djedoviću na istrajnosti i uloženom trudu.¹⁵

Tokom 2013. godine objavljen je Zbornik radova predstavljenih na naučnom skupu „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, koji je održan 26. oktobra 2011. godine. Izdavač je Arheološki muzej „Rimski municipium“ Skelani Srebrenica. Zbornik je štampan na 249 stranica, a radove je objavilo 20 eminentnih stručnjaka iz različitih segmenata (oblasti) naslijeđa i baštine Srebrenice i okoline.¹⁶ Značaj zbornika je višestruk jer će omogućiti da se šira javnost, a i buduća pokoljena upoznaju o bogatim arheološkim i drugim kulturno-historijskim naslijeđem Skelana, Osata i Srebrenice u cjelini.

Krajem 2013. godine uposlenik Zavoda mr. sc. Rusmir Djedović je učestvovao sa svojim izlaganjem na temu Srebrenice na naučnom skupu u Mostaru. Tematika navedenog naučnog skupa je bila *Uloga grada i regije u privrednom razvoju i političkom životu Bosne i Hercegovine (1851-1995)*. Autor je u izlaganju govorio na temu *Grad Srebrenica – urbani razvoj od antike do početka 21. stoljeća*. Rad je naknadno objavljen u Zborniku radova sa navedenog skupa.¹⁷

¹⁵ Almira Bećirović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva, Knjiga 2, Srebrenica kroz minula stoljeća*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013), Prikaz, Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014, str. 240-241.

¹⁶ *Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma 26. oktobar 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

¹⁷ Rusmir Djedović, *Grad Srebrenica – urbani razvoj od antike do početka 21. stoljeća*, Zbornik radova sa Naučnog skupa održanog u Mostaru 29. i 30. 10. 2013. godine, Muzej Hercegovine Univerity press, Mostar-Sarajevo, 2015, str. 199-220.

Istraživanja i izdanja tokom 2014. godine

I tokom 2014. godine Zavod je nastavio sa aktivnostima projekta vezanim za proučavanje historije i sadašnjosti Srebrenice i njene okoline. Kao rezultat opsežnih istraživanja 2014. godine je izašla *Knjiga 3, edicije „Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“*, *Srebrenica kroz minula stoljeća*, na oko 400 stranica.

Knjiga 3, Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva, Srebrenica kroz minula stoljeća, sadrži radove, priloge i dokumente slijedećih autora: prof. dr. sc. Adib Đozić i mr. sc. Rusmir Djedović, Mahala Skender u Srebrenici krajem 19. stoljeća; mr. sc. Rusmir Djedović, Naselje Luka krajem 19. stoljeća; prof. dr. Jusuf Žiga, Žepa; mr. sc. Sead Jahić, Naselje Radovčići krajem 19. stoljeća; prof. dr. sc. Adib Đozić, Tekija Hamza-Dede Orlovića u Konjević polju; Desanka Kovačević-Kojić, Izgled Srebrenice u dubrovačkim izvorima; doc. dr. Sc. Dževad Mahmutović i mr. sc. Mahir Muharemović, Prva presuda za genocid koju je donio Sud Bosne i Hercegovine Miloradu Trbiću.¹⁸

Knjiga 3 počinje zajedničkim radom *Mahala Skender u Srebrenici krajem 19. stoljeća*, eminentnih stručnjaka, prof. dr. sc. Adiba Đozića i mr. sc. Rasmira Djedovića. Rad predstavlja naučno istraživanje mahale Skender smještene u samoj Srebrenici. Rad je predstavio do sada neiskorištene izvore i dokumentaciju, prateći razvoj i urbanizaciju Srebrenice od srednjeg vijeka kroz osmanski period sve do vremena austrougarske uprave i kraja 19. stoljeća. Iz detaljnih predstavljanja i razmatranja urbanih i drugih karakteristika mahale Skender u gradu Srebrenici na kraju 19. stoljeća istraživanjem i analiziranjem dokazano je da mahala ima 65 kuća i drugih objekata, džamiju i groblje, dućane i gradilišta sa objektima. Vlasnici svih navedenih nekretnina su većinom srebreničke familije ali i nekoliko onih izvan Srebrenice. Opća konstatacija je da je krajem 19. stoljeća mahala Skender u gradu Srebrenici bila najznačajnija mahala u gradu sa razvijenom urbanom strukturom.

U radu mr. sc. Rasmira Djedovića, *Naselje Luka krajem 19. stoljeća*, dat je kratak pregled historijsko-geografskih i etnoloških karakteristika naselja Luka, detaljna analiza urbano geografskih karakteristika naselja krajem 19. stoljeća, sa detaljnim podacima o dijelovima naselja, kućama, familijama i najvažnijim urbanim objektima. Iz rada se vidi detaljan izgled naselja Luka krajem 19. stoljeća. Rad se temelji na do sada nekorištenim izvorima s kraja 19. stoljeća, kao što su gruntovne knjige, katastarski planovi, topografske karte, popis stanovništva iz istraživanog perioda, zatim oskudnoj literaturi o Luci. Rad je dopunjen terenskim istraživanjem i razgovorima sa lokalnim stanovništvom.

¹⁸ *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva, Knjiga 3, Srebrenica kroz minula stoljeća*, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla - Srebrenica, 2015.

U radu prof. dr. Jusufa Žige, *Žepa*, iznijeti su argumenti o viševjekovnom postojanju života na ovom području o čemu svjedoče brojne kulturno-historijske znamenitosti, kao i o nesvakidašnjoj ljepoti tog kraja, prekrasnoj prirodnoj autentičnosti krajolika. Na osnovu prikupljenih činjenica o zanimljivoj i burnoj prošlosti kraja, autor je dao detaljan pregled viševjekovnog kontinuiteta života tog kraja sa nadom da će o ljepoti i kulturno-historijskom značaju, u budućnosti biti još govora.

U radu mr. sc. Seada Jahića, *Naselje Radovčići krajem 19. stoljeća*, date su društveno-geografske karakteristike naselja Radovčići krajem 19. vijeka koje se nalazilo u Kotaru Srebrenica, a sastojalo se od četiri sela: Ivčića, Katanića, Radovčića i Trubara. U radu autor je svako selo posebno obradio uzimajući u obzir položaj sela, položaj svake kuće, imena familija, porijeklo njihovih imena i specifičnosti u vezi s njima, istakavši da je naselje Radovčići zadržalo svoju prostornu strukturu s kraja 19. vijeka sve do devedesetih godina dvadesetog stoljeća kada je u potpunosti uništeno tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

U radu prof. dr. sc. Adiba Dozića, *Tekija Hamza-Dede Orlovića u Konjević polju*, autor je dao osnovne historijske podatke o nastanku tekije, o dokazu kontinuiteta bošnjačkog vlasništva nad zemljom u regiji Srebrenica. Istovremeno autor je dokazao ulogu Hamza-dedine tekije u popularizaciji islama, tolerantnog, otvorenog za lokalno stanovništvo, prilagodljivog za starosjedilačko bošnjačko društvo te uspješno približavanje dvije religije (islama i kršćanstva) i dvije civilizacije na prostoru regije Srebrenice i šire okolice.

U radu Desanke Kovačević-Kojić, *Izgled Srebrenice u dubrovačkim izvorima*, dat je detaljan opis Srebrenice od vremena nastanka malog rudarskog naselja, otvorenog trga, koji se razvio u jedan od najvećih rudnika Balkanskog poluotoka i postao trgovačko i zanatsko središte u prvoj polovici 15. vijeka na osnovama naprednog rudarsatva. U radu je dokazano da su Srebrenicu s pravom nazivali gradom a njeno stanovništvo građanima, kao i da su Dubrovčani prenosili razna iskustva svog matičnog grada dajući tako značajan pečat izgledu Srebrenice u periodu 1352. - 1460. godine.

U trećem dijelu knjige predstavljen je rad doc. dr. sc. Dževada Mahmutovića i mr. sc. Mahira Muharemovića, *Prva presuda za genocid koju je donio Sud Bosne i Hercegovine Miloradu Trbiću*.

Milorad Trbić bio je prva osoba koju je Sud BiH pravosnažno osudio za genocid. U radu je objavljena izreka prvostepene presude potvrđene u žalbenom roku od strane Suda BiH.¹⁹

¹⁹ Anđelina Sulejmanović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga 3, Srebrenica kroz minula stoljeća*, Prikaz, Baština sjeveroistočne Bosne broj 7 (2014), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014, (u pripremi)

Tokom juna višečlana ekipa Zavoda je na terenu naselja Luka između Srebrenice i Žepe izvela istraživanje naslijeđa na navedenom prostoru. To su bila prva ozbiljnija istraživanja područja između Žepe i Srebrenice od onih poznatih istraživanja koji je organizovao Zemaljski muzej iz Sarajeva šezdesetih godina 20-tog stoljeća.

Zaključak

U proteklih nekoliko godina grupa eminentnih stručnjaka i entuzijasta okupljenih oko Javne Ustanove Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona iz Tuzle otpočela je opsežna istraživanja Srebrenice i njene šire okoline. Kroz obimna i sistematska istraživanja i posebne naučne radove proizašle iz navedenih, obuhvaćene su različite teme i naselja, kao i različite vrste naslijeđa ovog područja. Sva dosadašnja istraživanja Zavoda i njenih saradnika sumirana su kroz različita izdanja, prije svega časopis *Baština sjeveroistočne Bosne*, Edicija monumenta Srebrenica i Zbornike naučnih skupova. Za realizaciju ovog krupnog projekta posebne čestitke svakako treba uputiti Zavodu iz Tuzle i njegovim saradnicima na na istrajnosti i uloženom trudu, koji su uprkos teškim ekonomskim vremenima smogli snage da navedena istraživanja i radovi ugledaju svjetlo dana. Nadamo se da će Zavod kroz naredna istraživanja još bolje i detaljnije istražiti Srebrenicu i njenu okolinu te ukazati na njeno ogromno bogatstvo kulturno-historijskog naslijeđa.

Izvori i literatura

Adib Dozić, *Dozići iz Srebrenice*, *Baština sjeveroistočne Bosne* broj 1 (2008), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2010.

Rusmir Djedović, *Vakufi u gradu Srebrenici od 15. do 20. stoljeća*, *Baština sjeveroistočne Bosne* broj 3 (2008), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2011.

Rusmir Djedović, Senad Begović, *Urbani razvoj grada Srebrenice u osmanskom periodu sa osvrtom na ulogu vakufa*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

Sead Jahić, Senad Jahić, *Nekropole stećaka na području opštine Srebrenica i mogućnost njihove valorizacije u turizmu*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011.

godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

Adib Dozić, *Srebreničke džamije i imamska familija Dozić*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

Edin Mutapčić, *Upravno - pravni položaj Srebrenice u srednjem vijeku*, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Kulturno-istorijsko nasleđe Srebrenice kroz vijekove“, održanog 26. oktobra 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove, Zbornik radova sa naučnog simpozijuma 26. oktobar 2011. godine, JU Arheološki muzej „Rimski municipium“, Skelani Srebrenica, Srebrenica, 2012.

Almira Bećirović, *Naučni skup „Kulturno-istorijsko naslijeđe Srebrenice kroz vijekove“*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 4 (2011), Prikaz, Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2012.

Projekat edicije Monumenta Srebrenice, 2012, Arhiva JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla.

A. Dozić, E. Mutapčić, R. Djedović, *„Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva“*, Knjiga 1., *Srebrenica kroz minula stoljeća*, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno - historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla - Srebrenica, 2012.

Almira Bećirović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga I, Srebrenica kroz minula stoljeća*, Prikaz, Baština sjeveroistočne Bosne broj 5 (2012.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2013., str. 282-288.

Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva, Knjiga 2., Srebrenica kroz minula stoljeća, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla - Srebrenica, 2013.

Elvir Selimović, *Prilog bibliografiji publikacija (monografija, svjedočanstva, sjećanja, ratnih dnevnika, zbornika dokumenata, pamfleta, optužnica i presuda) o Srebrenici u periodu 1992.-1995.), objavljenih u zemlji i inostranstvu od 1995. do 2011. godine*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 5 (2012.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2013.

Elvir Selimović, *Život u Srebrenici u periodu 1992. - 1995. godine*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014.

Zijad Halilović, *Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u naselju Bučje, općina Srebrenica*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014.

Almira Bećirović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga 2, Srebrenica kroz minula stoljeća, Prikaz*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 6 (2013.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2014.

Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočanstva, Knjiga 3, Srebrenica kroz minula stoljeća, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla - Srebrenica, 2014.

Rusmir Djedović, *Grad Srebrenica – urbani razvoj od antike do početka 21. stoljeća*, Zbornik radova sa Naučnog skupa održanog u Mostaru 29. i 30. 10. 2013. godine, Muzej Hercegovine University press, Mostar - Sarajevo, 2015.

Anđelina Sulejmanović, *Monumenta Srebrenica – istraživanja, dokumenti, svjedočenja, Knjiga 3, Srebrenica kroz minula stoljeća, Prikaz*, Baština sjeveroistočne Bosne broj 7 (2014.), Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, JU Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla, 2015, (u pripremi).